

УДК 811. 133. 1: 81'367.7

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.1\(42\).168850](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.1(42).168850)

МОНОСИНОНІМІЧНІ ПІДРЯДНІ ВИСЛОВЛЕННЯ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ УМОВНИХ ПОЛІПРЕДИКАТИВНИХ СТРУКТУР

(на матеріалі сучасної французької художньої прози)

Лепетюха А. В.

кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри світової літератури

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

orcid.org/0000-0002-2812-4510

У цій статті безсполучникові умовні поліпредикативні висловлення визначено як складнопідрядні умовно-наслідкові або умовно-концесивно-наслідкові конструкції з синтаксичною синонімією на рівні підрядної частини-одно- або двобазового трансформу віртуальної (мовної) первинної пропозиції двох типів: $Si + S$ (номінальний підмет, субстантив) + P (вербальний присудок, предикат) або $M\acute{e}t\grave{e} si + S + P$ зі збереженням або порушенням мовного режиму інцидентії. У ході аналізу виділено: 1) умовні синонімічні підрядні висловлення з кондиціоналом у теперішньому часі: а) неінверсивні структури, що будуються за моделлю $S + P$; б) еліптичні конструкції типу PN (заперечний предикат в імперфекті індикативу); в) синонімічні інверсивні підрядні висловлення ($P + S$); 2) умовні синонімічні підрядні висловлення з кондиціоналом у минулому часі: а) неінверсивні й інверсивні структури з першою формою кондиціоналу; б) неінверсивні й інверсивні конструкції з другою формою кондиціоналу; в) еліптичні негативні структури третьої особи однини з плюсквамперфектом індикативу або другою формою кондиціоналу; 3) умовно-концесивні синонімічні підрядні висловлення: а) $S + P$ у кондиціоналі або P у кондиціоналі + S ; б) P у суб'юнктиві + S ; в) P у суб'юнктиві + S у нетипових аграматизованих поліпредикативних структурах з індикативом у матричному висловленні. Виявлено, що темпоральний план умовних поліпредикативних конструкцій вказує на ступінь ймовірності реалізації гіпотези: актуалізація предикатів в індикативі у матричному висловленні позначає більшу ймовірність здійснення подій; кондиціонал теперішнього часу та суб'юнктив імперфект – меншу ймовірність реалізації гіпотези; кондиціонал минулого часу є вказівником нульової ймовірності реалізації гіпотези. За допомогою зворотної реконструкції побудовано віртуальні синонімічні ряди аналізованих мовленнєвих інновацій та шляхом «альтернативного» лінгвістичного експерименту визначено ступінь їхньої ко(н)текстуальної пертинентності.

Ключові слова: ко(н)текстуальна пертинентність, лінгвістичний експеримент, мовленнєва інновація, синтаксична синонімія, поліпредикативне висловлення.

МОНОСИНОНИМИЧЕСКИЕ ПРИДАТОЧНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ БЕССОЮЗНЫХ УСЛОВНЫХ ПОЛИПРЕДИКАТИВНЫХ СТРУКТУР (на материале современной французской художественной прозы)

Лепетюха А. В.

кандидат филологических наук, доцент, докторант кафедры мировой литературы

Харьковский национальный педагогический университет

имени Г. С. Сковороды

В этой статье бессоюзные условные полипредикативные высказывания определяются как сложноподчинённые условно-следственные или условно-концесивно-следственные конструкции с синтаксической синонимией на уровне придаточной части-одно- или двухбазового трансформы виртуальной (языковой) первичной пропозиции двух типов: $Si + S$ (номінальное подлежащее, субстантив) + P (вербальное сказуемое, предикат) или $M\acute{e}t\grave{e} si + S + P$ с сохранением или нарушением языкового режима инцидентии.

В ходе анализа выделяются: 1) условные синонимические придаточные высказывания с кондиционалом в настоящем времени: а) неинверсивные структуры, строящиеся по модели $S + P$; б) эллиптические конструкции типа PN (отрицательный предикат в имперфекте индикатива); в) синонимические инверсивные придаточные высказывания ($P + S$); 2) условные синонимические придаточные высказывания с кондиционалом в прошедшем времени: а) неинверсивные и инверсивные структуры с первой формой кондиционала; б) неинверсивные и инверсивные конструкции со второй формой кондиционала; в) эллиптические отрицательные структуры в третьем лице единственного числа с плюсквамперфектом индикатива или второй формой кондиционала; 3) условно-концессивные синонимические придаточные высказывания: а) $S + P$ в кондиционале или P в кондиционале + S ; б) P в субъюнктиве + S ; в) P в субъюнктиве + S в нетипичных аграмматизированных полипредикативных структурах с индикативом в матричном высказывании. Выявлено, что темпоральный план условных полипредикативных конструкций указывает на степень вероятности реализации гипотезы: актуализация предикатов в индикативе в матричном высказывании обозначает большую вероятность осуществления событий; кондиционал настоящего времени и субъюнктив имперфект – меньшую вероятность реализации гипотезы; кондиционал прошедшего времени является указателем нулевой вероятности реализации гипотезы. С помощью обратной реконструкции построены виртуальные синонимические ряды анализируемых речевых инноваций и путём «альтернативного» лингвистического эксперимента определена степень их ко(н)текстуальной pertinентности.

Ключевые слова: ко(н)текстуальная pertinентность, лингвистический эксперимент, полипредикативное высказывание, речевая инновация, синтаксическая синонимия.

MONOSYNONYMIC SUBORDINATE UTTERANCES OF ASYNDECTIC POLYPREDICATIVE CONDITIONAL STRUCTURES (on the material of modern French fiction)

Lepetiukha A.

PHD, assistant professor, doctorate student at the department of world literature
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

In this article the asyndetic polypredicative conditional utterances are defined as subordinative conditional-consecutive or conditional-concessional-consecutive constructions with syntactical synonymy at the level of subordinate clause-one- or two-basic transform of virtual (linguistic) primary proposition of two types: $Si + S$ (nominal subject, substantive) + P (verbal predicate, verb) or $Même si + S + P$ with keeping or non-keeping of linguistic mode of incidence. In the course of the analysis they distinguish: 1) subordinate clauses with predicates in present conditional mood: a) non-inverse structures build on the model $S + P$; b) elliptic constructions: PN (negative predicate in non-perfect tense of indicative mood); c) synonymic inverse subordinate clauses ($P + S$); 2) subordinate clauses with predicates in past conditional mood: a) non-inverse and inverse structures with the prime form of conditional mood; b) non-inverse and inverse constructions with the second form of conditional mood; c) elliptic negative structures in the third person singular with pluperfect of indicative mood or the second form of conditional mode; 3) conditional-concessional synonymic subordinate clauses: a) $S + P$ in conditional mood or P in conditional mood + S ; b) P in subjunctive mode + S ; c) P in subjunctive mood + S in the atypical agrammaticated polypredicative structures with indicative mood in the matrix clause. It is revealed that the temporal plan of conditional polypredicative constructions indicates the degree of probability of hypothesis realization: actualization of predicates in indicative mood in the matrix clause denotes the higher probability of event implementation; the present conditional mood and the subjunctive imperfect mood designate the lower probability of realization of the hypothesis; the past conditional mood indicates the zero probability of hypothesis realization. Using inverse reconstruction virtual synonymic series of analyzed discourse innovations are built and by means of «alternative» linguistic experiment the degree of their co(n)textual pertinence is determined.

Key words: co(n)textual pertinence, discourse innovation, linguistic experiment, polypredicative utterance, syntactical synonymy.

Вступ

У пропонованій науковій розвідці безсполучникові умовні поліпредикативні висловлення (далі – ППВ) визначаються як складнопідрядні конструкції з синтаксичною синонімією (далі – СС) на рівні підрядної частини. Синонімічні підрядні структури формуються у результаті трансформації віртуальної (мовної) первинної (стрижневої) пропозиції та становлять преференціальні опції двох типів стрижневих структур: $Si + S + P$ (де S – номінальний підмет, субстантив, номінальна синтагма); P – вербальний присудок, предикат, вербальна синтагма) або $Même si + S + P$, актуалізовані у вигляді однобазових (з одним термінальним ланцюжком) та двобазових (з двома та більше термінальними ланцюжками) функціонально транспонованих (граматично змінених) мовленнєвих інновацій зі збереженням або порушенням (з фокалізацією та/або актуалізацією нових референтів) мовного режиму інцидентії. Предикативні частини аналізованих ППВ є семантично нерівнозначними: підрядне висловлення виражає реальну умову здійснення дії матричного висловлення, а матричне – пояснює дію підрядного висловлення як прямий наслідок певних причин, констатуєчи факт.

Кондиціонал розглядається у лінгвістиці як ірреальний спосіб, який використовується мовцем для позначення ситуацій або подій, що містять ірреальний компонент. У східноєвропейському мовознавстві відомі праці О. С. Мельничука, О. О. Шахматова, Н. С. Валгіної тощо, присвячені проблемі умовності та умовних висловлень. Так, О.С. Мельничук розглядає умовність як прояв того, що здійснення зображуваного в змісті речення стану речей мислиться суб'єктом мовлення як можливе, але зумовлене певними обставинами, які позначаються спеціальними підрядними висловленнями умови, обставинами умови чи іншими членами простого висловлення, але можуть і зовсім не позначатися в цьому висловленні (Мельничук 1966: 49). О. О. Шахматов визначає умовність як зв'язок між суб'єктом і предикатом, що мовець уявляє як передбачуваний, можливий (здійснений) чи неможливий (нездійснений) (Шахматов 2001: 484). У працях Н. С. Валгіної умовність розуміється як вказівка на умову, за якої могло чи може мати місце те, про що повідомляється у висловленні (Валгіна 1973: 330).

У більшості досліджень умовність трактується як частина ширшого класу відношень, що об'єднуються у категорію зумовленості (каузальності). У висловленнях зі значенням зумовленості, тобто причинності в широкому розумінні, співвідносяться дві ситуації, одна з яких залежить від другої. На думку Б. В. Лаврова, умовний період, або «два речення, пов'язаних інтонацією чи особливим сполучником, виражають думку, що, за уявленням мовця, явись А викликає чи викличе інше явись В як наслідок» (Лавров 1941: 5). В.І. Подлеська також зазначає, що специфіка конструкцій, які слугують для передачі умовних відношень, полягає в тому, що значення обумовленості в них конкретизоване як зв'язок двох компонентів – протазису (посилання, умови) й аподозису (наслідку), такий зв'язок, при якому ступінь реальності стану речей, що позначається аподозисом, залежить від ступеня реальності стану справ, що позначається протазисом (Подлесская 1999: 255).

У західноєвропейській лінгвістиці проблемою умовності та висловлень у кондиціоналі займалися Г. Гійом, П. Імбс, Б. Комрі, Р. Рігель тощо. Французький лінгвіст Г. Гійом визначає кондиціонал як «гіпотетичне майбутнє», що у французькій системі часів є симетричним імперфекту, оскільки воно виявляє абсолютну ідентичність закінчень (Guillaume 1971: 30). Вчений вважає за можливе ідентифікувати мотиваційні характеристики кондиціоналу «на підставі обмеженого лінгвістичного оточення» і «виділити котекстуальні та/або контекстуальні константи, які можуть групуватися на основі широкого трансфрастичного та/або екстралінгвістичного дослідження» (Guillaume 1965: 56). П. Імбс також розглядає кондиціонал як «тип вербальної форми, значення якої уточнюється у контексті», зазначаючи, що «ніяке правило не змогло б провести чіткі межі його вживання» (Imbs 2009: 79).

Саме цей факт пояснює реалізацію в умовних висловленнях кондиціоналу та суб'юнктиву, тобто існування у мовленні «континууму гіпотетичності» (Comrie 1986 : 78), що розташовується на семантико-прагматичній шкалі, яка виражає різні ступені ймовірності реалізації гіпотези в умовних структурах.

У системі гіпотетичних конструкцій кондиціонал позначає потенційну або ірреальну дію. На думку М. Рігеля, дві форми кондиціоналу протиставляються у хронологічному плані: кондиціонал теперішнього часу виражає потенційну дію у майбутньому або ірреальну дію у теперішньому часі, залежно від ко(н)тексту; кондиціонал минулого часу виражає ірреальну дію у минулому (Riegel 2007: 557). П. Імбс стверджує, що, з одного боку, ірреальне орієнтується на минуле, оскільки воно виражає факт, що не може бути реалізованим, а саме, стан справ, бажаний у минулому; з іншого боку, потенційне спрямовується на майбутнє, через те, що його реалізація завжди залишається можливою у часі, який ще не існує у реальності, а тільки «уявляється» у розумі людини (Imbs 2009: 71).

Н.П. Шабадей розрізняє висловлення з кондиціоналом напівреальної (малоймовірної) умови, де присудок підрядного висловлення виражає малоймовірну дію, й які відносяться до теперішнього та майбутнього часів; та висловлення нереальної умови, у яких підрядна частина виражає дію, що суперечить дійсності і є зовсім нездійсненою. Висловлення цього типу відносяться до минулого часу (Шабадей 2017).

Відсутність у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві комплексного аналізу умовних поліпредикативних висловлень як мовленнєвих інновацій з підрядною синонімічною частиною-трансформом сполучникової первинної пропозиції у дихотомії мова–мовлення обумовлює актуальність та цінність цієї наукової розвідки для розвитку сучасної лінгвістики.

Метою статті є побудова структурно-семантичної типології синонімічних підрядних висловлень безсполучникових умовних поліпредикативних структур та виявлення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності актуалізованих одно- та двобазових трансформів.

Методи дослідження

У статті використовується метод зворотної реконструкції (мовлення → мова) системних трансформаційних процесів, що дозволив шляхом безпо-

середнього спостереження адресатом повідомлення умовних мовленнєвих інновацій побудувати синонімічні ряди віртуальних трансформів та виявити первинні пропозиції актуалізованих структур; та «альтернативний» лінгвістичний експеримент, що полягає у штучній заміні реципієнтом інформації певного висловлення аналізованого дискурсивного фрагмента синонімічним висловленням з метою виявити ступінь ко(н)текстуальної пертинентності кожного члену синонімічного ряду.

Результати та обговорення

У лінгвістичній літературі виділяються висловлення з кондиціоналом із субординативним зв'язком, в яких умовне підрядне висловлення вводиться конектором умовності *si*, та умовно-наслідкові або концесивно-умовні висловлення із зіставленням, або кореляцією (Asheim 2014: 28; Bres), тобто безсполучникові побудови з кондиціоналом в обох частинах ППВ.

У цьому дослідженні другий тип ППВ із кондиціоналом визначаємо як умовно-наслідкові або умовно-концесивно-наслідкові конструкції з СС на рівні підрядного висловлення, яке становить одно- або двобазовий трансформ-преференціальну опцію стрижневих пропозицій: *si* + S + P (із семантичним умовним значенням) та *même si* + S + P (із семантичним умовно-концесивним значенням). В усіх поліпредикативних мовленнєвих інноваціях у кондиціоналі з імплікацією конектора умовності *si* наслідкова та концесивна семи актуалізуються як периферійні у полі ко(н)текстуальних значень. Отже, безсполучникові ППВ з умовними підрядними висловленнями є семантично нюансованими структурами, що реалізуються автором згідно з певним прагматичним плануванням розповіді.

Аналіз французької художньої прози ХХ-го – ХХІ-го століть дозволяє виділити велику кількість умовних ППВ із СС, які містять другу форму кондиціоналу минулого часу, що становить вишуканий літературний варіант першої форми. У сучасній французькій мові плюсквамперфект суб'юнктиву та друга форма кондиціоналу розглядаються як омоніми, враховуючі спільність їхнього походження (Riegel 2007: 555; Asheim 2014: 11). Для характеристики форм «*il eût fait, été*», які є найпоширенішими у французькій літературі структурами другої форми кондиціоналу минулого часу, у сучасній лінгвістиці використовується термін «гіпотетичний суб'юнктив».

До ХVІІ-го століття суб'юнктив вживався у французькій мові в гіпотетичних підрядних висловленнях, що вводилися сполучником *si*, де у сучасній мові переважно актуалізуються форми кондиціоналу та індикативу. Така субституція способів пояснюється тим, що суб'юнктив виражає факт, який існує тільки у думках, але не в реальності. М. Гревісс зазначає, що суб'юнктив указує на те, що мовець не бере на себе відповідальність за реальність факту. Це означає, що процес не є фактом, який констатується, тобто він становить необ'єктивний факт. Інакше кажучи, суб'юнктив не стверджує факт, але виражає почуття, що суб'єкт мовлення відчуває стосовно цього факту. Отже, суб'юнктив містить експліцитне або імпліцитне значення сумніву (Grévisse 2008: 1265). Ж. Ле Бідуа також підкреслює, що суб'юнктив становить собою особливий афективний спосіб, що виражає побажання, мету, сумнів (Le Bidois 1998: 538).

Дослідження корпусу прикладів французької художньої прози ХХ-го – ХХІ-го століть дозволяє зробити висновок, що суб'юнктив зберігається у багатьох безсполучникових ППВ, синонімічні частини яких становлять трансформи первинних підрядних пропозицій з кондиціоналом. Отже, субституція інших способів суб'юнктивом є ко(н)текстуальним феноменом, відповідно до комунікативної інтенції та ідіостильових характеристик автора. Така «неповна» субституція пояснюється функціональними особливостями суб'юнктиву, який виражає «граматичне підпорядкування» (Мурадханова 2015: 64). На думку Ф. Брюно, суб'юнктив є тільки «граматичною залежністю», оскільки його автоматично обирає мовець, залежно від антецедента (Brunot 1979 : 706), та «семантична сукупність вживань цього способу зосереджується у прототипних прямих та непрямих вираженнях сумніву» (Winter-Froemel 2015: 159).

Безсполучникові ППВ із суб'юнктивом становлять інверсивні мовленнєві інновації із семантичним умовно-концесивно-наслідковим значенням, синонімічні підрядні частини яких актуалізують стрижневі пропозиції, що будуються за такою моделлю: *même si* + S + P (умовність та поступка).

Темпоральний план умовно-наслідкових та умовно-концесивно-наслідкових поліпредикативних конструкцій є індикатором ступеня ймовірності реалізації гіпотези: актуалізація предикатів в індикативі у матричному висловленні вказує на більшу ймовірність здійснення подій, описаних у ко(н)тексті, відповідно, кондиціонал теперішнього часу та суб'юнктив імперфект позначають меншу ймовірність реалізації гіпотези; кондиціонал минулого часу – вказівник нереалізації гіпотези у минулому (нульова ймовірність).

Представимо схематично структурно-семантичні типи синонімічних умовних та умовно-концесивних підрядних висловлень з предикатом у різних часах та способах:

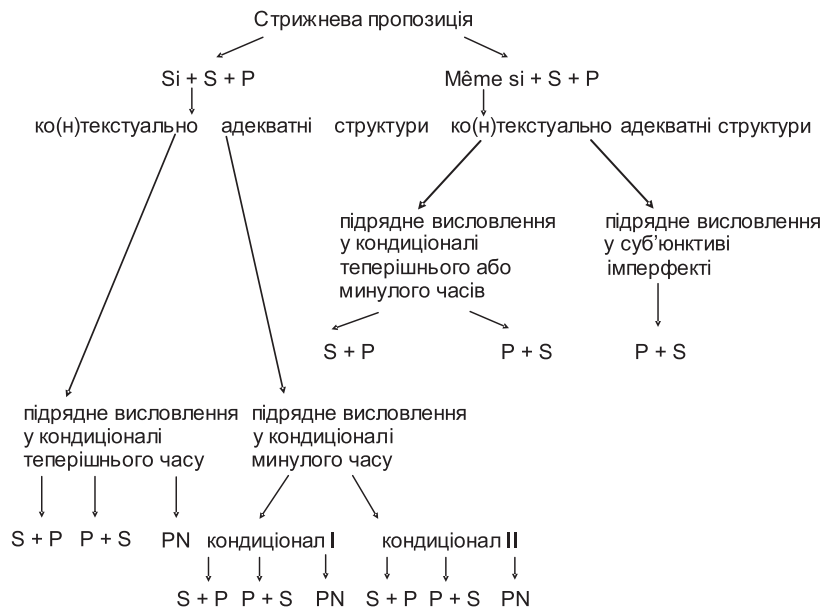

Рис. 1. Структурно-семантичні типи умовних та умовно-концесивних синонімічних підрядних висловлень

До першого типу підрядних висловлень належать умовні однобазові трансформи стрижневої пропозиції, що будуються за моделлю S + P, синонімічні інверсивні (P + S) підрядні висловлення-двобазові трансформи первинної пропозиції з невисоким ступенем реалізації гіпотези та еліптичні конструкції типу PN (заперечний предикат в імперфекті індикативу) з більшою ймовірністю реалізації гіпотези. У ППВ з підрядною частиною аналізованого типу умова завжди передує наслідку:

(1) ***Elle dépenserait moins pour sa toilette, son mari serait moins ruiné.*** (Tournier, 1978: 93)

(2) ***Cessé-je de le penser, il cesserait de l'être.*** (Gide 1971: 215)

(3) ***N'était le désordre d'esprit dans lequel je me trouvais, ces précautions de petit dur m'eussent semblé comiques.*** (Japrisot 1980: 169)

Підрядна частина ППВ (1) є преференціальною опцією-однобазовим трансформом стрижневої умовної структури: *Si elle dépensait moins pour sa toilette....* Автор обирає семантично нюансовану, ко(н)текстуально пертинентну побудову з СС, оскільки, по-перше, він намагається зберегти особливості розмовного стилю мовлення, в якому переважають звужені синонімічні конструкції; по-друге, у творах М. Турньє рідко актуалізуються побудови у кондиціоналі з конектором *si*, що, ймовірно, пов'язано з особливостями його ідіостилу, який виявляється, зокрема, у бажанні структурно урізноманітнити розповідь. ППВ із СС (2) становить специфічну умовно-наслідкову структуру, у якій предикат у кондиціоналі заміщується дієприкметником минулого часу (*cesserais = cessé*) у сполученні з особовим займенником першої особи однини (*je*). Підрядні висловлення з дієприкметником минулого часу є двобазовими трансформами-членами такого віртуального синонімічного ряду: *si je cessais de le penser* (стрижнева структура) → *je cesserais de le penser* (структура, що наближається) → *cesserais-je de le penser* (подібна структура) → *cessé-je de le penser* (адекватна структура).

Et, comme il advient que les vieillards perdent successivement cheveux et dents, vue, mémoire et enfin la vie, mon Dieu perdit en vieillissant tous les attributs dont je l'avais revêtu naguère ; à commencer par l'existence, ou, si l'on veut, par la réalité.

Si je cessais (Je cesserais, Cesserai-je, Cessé-je) de le penser, il cesserait de l'être.

Шляхом «альтернативного» (термін Л.В. Щерби (Щерба 2004: 275)) лінгвістичного експерименту встановлюємо, що непертинентність стрижневої структури пояснюється намаганням автора видалити «скупчення сполучникових слів» (Кононенко 1967: 44), структурно розвантажити висловлення, тобто скоротити поліпредикативну конструкцію у ко(н)тексті, в якому вже наявна складна поліпредикативна структура з конекторами *si, comme, et*. Інверсивне ППВ із кондиціоналом містить периферійну сему питальності, тобто невпевненості у висловленій інформації, яку автор намагається передати, та що унеможлиблює актуалізацію неінверсивної побудови (структури, яка наближається). У контактному ко(н)тексті подібної структури реалізуються два формально еквівалентні предикати (*cesserais, cesserait*). Отже, евфонічна непертинентність подібної пропозиції обумовлює реалізацію преференціальної опції.

Умовні конструкції типу PN із середнім ступенем імовірності реалізації гіпотези становлять специфічні еліптичні побудови-однобазові трансформи з ініціально-медіальним еліпсисом, що ми визначаємо як моносинонімічні, оскільки елімінація елементів здійснюється на рівні одного зі складників синонімічної структури, на відміну від полісинонімічних ППВ, де супресія відбувається у різних компонентах висловлень із СС. Підрядна частина прикладу (3) є перифразою первинної структури: *si ce n'était pas le désordre d'esprit dans lequel je me trouvais*, яку С. Жапризо скорочує з двох причин: а) синтаксичне спрощення у контактному та дистантному (який вже містить ППВ) ко(н)текстах складної поліпредикативної структури: *J'ai choisi la robe parce que, de toute évidence, il ne voulait pas être vu avec moi dans un vêtement que j'avais déjà porté au cours du voyage. N'était le désordre d'esprit dans lequel je me trouvais, ces précautions de petit dur m'eussent semblé comiques*; б) фокалізація предикативного референта-копули (зміна режиму інцидентності), порівняймо: *Si ce n'était pas le désordre...* та *N'était le désordre...*

Отже, імплікація адвербіального компоненту *pas* спричиняє зміну режиму мовної інцидентності у висловленні (синтаксичне ядро ≠ семантичне ядро).

Синонімічні підрядні висловлення умовно-наслідкових ППВ із кондиціоналом у минулому часі, тобто з нереалізованою гіпотезою, поділяємо на: а) неінверсивні й інверсивні синонімічні трансформи підрядної пропозиції з першою формою кондиціоналу; б) неінверсивні й інверсивні структури з вербальним компонентом у другій формі кондиціоналу; в) еліптичні однобазові трансформи-негативні структури третьої особи однини з плюсквам-перфектом індикативу або другою формою кондиціоналу:

(4) *Il désigna la foule d'un geste du menton : « On aurait pu vendre les places, on serait riches. »* (Littell 2007: 51)

(5) *Aurait-il pu finir par y arriver, dans une certaine mesure, ç'aurait été alors plus gai.* (Beckett 1976: 16)

(6) *N'avait été ce bruit de sabots et de harnais derrière lui, Armand aurait pu croire qu'il était seul en promenade à travers un univers de paix.* (Troyat 1974: 192)

(7) *C'eût été un matin, et un autre jour que samedi, il serait entré dans un HLM, il aurait trouvé une ménagère éreintée, il l'aurait interviewé pour Le Progrès de Lyon jusqu'au lit conjugal, elle aurait expliqué ensuite qu'elle avait perdu son porte-monnaie à l'Uniprix.* (Japrisot 1980: 117–118)

(8) *N'eût été la note sévère de doña Fraissette, on eût pu fort bien oublier que nous ne sommes pas dans ce monde uniquement pour nous amuser.* (Benoit, 1987: 39)

(9) *Se fût-il trouvé à Venise, il aurait passé ses après-midi à parler chiffres et projets avec des hommes porteurs de riches serviettes de cuir...* (Garnier 1970: 158)

Синонімічні підрядні висловлення ППВ (4) та (5) у кондиціоналі минулого часу становлять, відповідно: однобазовий трансформ первинної структури: *Si on avait pu vendre les places ...*; та двобазовий трансформ-компонент такого синонімічного ряду: *s'il avait pu finir par y arriver* (стрижнева структура) → *il aurait pu finir par y arriver* (близька структура) → *aurait-il pu finir par y*

arriver (адекватна структура). Непертинентність обох стрижневих структур обумовлюється прагматичним плануванням розповіді письменником, що реалізується в актуалізації висловлень із периферійною семою наслідку, причому в інверсивній підрядній частині наявна друга периферійна сема питальності. Таким чином, згідно зі своєю комунікативною інтенцією виразити невпевненість у результаті дії актанта прикладу (5), письменник «відкидає» близьку синонімічну структуру, обираючи інверсивну конструкцію:

Ce n'est pas le moment de parler de ses torts, mais il a eu tort peut-être de ne pas persister dans ses efforts pour percer l'obscurité. Aurait-il pu finir par y arriver, dans une certaine mesure, ç'aurait été alors plus gai. Et tout pourra s'éclairer, d'un moment à l'autre, insensiblement d'abord et puis, comment dire, puis de plus en plus, jusqu'à ce que tout soit inondé de clarté, le chemin, le sol, les parois, la voûte, lui-même, tout cela inondé de lumière sans qu'il le sache.

У претексті міститься прислівник *peut-être*, що виражає сумнів протагоніста у тому, чи варто було здійснювати певну дію, підсилюючи інверсивну синонімічну структуру; посттекст є своєрідним висновком-відповіддю на поставлене запитання.

Підрядні частини прикладів (6) та (8) із кондиціоналом минулого часу першої та другої форми становлять собою синонімічні побудови-однобазові трансформи первинних структур: *Si ce n'avait pas été ce bruit de sabots et de harnais derrière lui* та *Si ce n'eût pas été la note sévère de doña Fraissette* з ініціально-медіальною імплікацією компонентів (*si* та *pas*) та зміною мовного режиму інцидентності (фокалізацією предикату *être* у кондиціоналі минулого часу). Вибір аналізованих перифраз пояснюється комунікативною інтенцією (акцентуацією певних референтів) та ідіостилем аналізованих авторів.

А.Труайя використовує у пре- та посттекстах еліптичні і звужені мовленнєві інновації:

L'air était frais, la route, sèche. Une belle journée d'automne. N'avait été ce bruit de sabots et de harnais derrière lui, Armand aurait pu croire qu'il était seul en promenade à travers un univers de paix. Il avait, dans sa poche, la liste de quelques villages à visiter.

П. Бенуа у своїх творах актуалізує, переважно, конструкції з кондиціоналом минулого часу (*on eût dit, qu'eussé-je fait* тощо).

Підрядні висловлення ППВ (7) та (9) становлять, відповідно, умовні однобазовий (*Si ç'avait été* або *Si ç'eût été un matin, et un autre jour que samedi ...* (стрижнева пропозиція) → *C'eût été...* (адекватна структура)) та двобазовий (*S'il s'était / se fût trouvé...* (стрижнева структура) → *Il se fût trouvé...* (близька структура) → *Se fût-il trouvé...* (адекватна структура)) трансформи з периферійною наслідковою (приклад 7) і периферійними наслідковою та питальною (невпевненість у висловленому припущенні) семами (приклад 9). «Альтернативний» лінгвістичний експеримент дозволяє виявити ступінь ко(н)текстуальної пертинентності аналізованих преференціальних опцій. С. Жапризо скорочує підрядну частину багатоконпонентного поліпредикативного висловлення з метою полегшити інтерпретацію адресату поданої інформації та уникнути подвійного введення структур у плюсквамперфекті (*si ç'avait été, elle avait perdu*). К. Гарньє вводить інверсивну умовну струк-

туру у кондиціоналі другої форми, оскільки, з одного боку, авторка віддає перевагу саме таким конструкціям, а, з іншого боку, у претексті містяться питання персонажу, які він ставить самому собі, що пояснює вибір мовленнєвої інновації з семою питальності:

Au sortir de Berlin, Munich eût dû m'apparaître plus attrayante encore. Mais que vis-je de Munich, ce matin-là. (...) N'avait-il pas toujours des rendez-vous d'affaires? Se fût-il trouvé à Venise, il aurait passé ses après-midi à parler chiffres et projets avec des hommes porteurs de riches serviettes de cuir...

Серед ППВ із СС з умовно-концесивно-наслідковими семантичними відношеннями, що мають типове семантичне значення «антинаслідку» (Каткова, 2004: 13), виділяємо конструкції: а) з інверсивним та неінверсивним підрядним висловленням у кондиціоналі теперішнього (із високим та середнім ступенем імовірності реалізації гіпотези) або минулого часів (з не-реалізованою гіпотезою); б) з інверсивними підрядними частинами з усталеними предикативними структурами в імперфекті суб'юнктиву: *fût-il, eût-il, dût-il, fût-ce, ne fût-ce* тощо; в) аграматизовані ППВ з підрядним висловленням в імперфекті суб'юнктиву.

Аналіз сучасної французької художньої прози дозволяє побудувати таку типологію умовно-концесивно-наслідкових безсполучникових ППВ: а) S + P у кондиціоналі + S + P у кондиціоналі; б) P у суб'юнктиві + S + S + P у кондиціоналі; в) P у суб'юнктиві + S + S + P в індикативі. Третій тип ППВ реалізується інформантом у вигляді нетипових аграматизованих структур з індикативом у матричному висловленні, згідно з ігровою стратегією ускладнити адресату розпізнавання авторської інтенції та ко(н)текстуальну інтерпретацію повідомлення.

(10) *Elle aurait pu y assister, cela n'aurait rien changé.* (Littell 2007: 183)

(11) *Fût-il mieux réussi encore, mon plan ne tiendrait pas sans cela devant les enquêteurs.* (Japrisot 1980: 290)

(12) *Dussiez-vous me retirer sur-le-champ votre confiance, je ne vous cacherai rien de mes misères : j'ai douté de vous, monsieur.* (Bernanos 1993: 164)

Неінверсивне підрядне висловлення ППВ (10) у кондиціоналі минулого часу є однобазовою перифразою умовно-концесивної первинної структури з адвербіальним компонентом *même*: *Même si elle avait pu y assister...* Автор імплікує прислівник + конектор умовності *si* з метою семантично нюансувати актуалізоване ППВ та синтаксично спростити структуру, оточену багатоконтактними ППВ:

En arrivant à la conférence, Bierkamp pensait que les jeux n'étaient pas encore faits ; mais Köstring, avec Bräutigam sans doute, avait déjà pipé les dés, et l'échange de vues n'avait été que du théâtre, une représentation au bénéfice des non-initiés. (Même si elle avait pu y assister, Elle aurait pu y assister), cela n'aurait rien changé. Le coup du Daghestan était brillant, imparable : il décollait naturellement de ce qui avait été dit, et Bierkamp ne pouvait y opposer aucune objection raisonnable (...)

Суб'юнктивні умовно-концесивні підрядні висловлення, що Г. Лажерквіст визначає як «обмежувальні структури» (Lagerqvist 2005: 131), завжди

актуалізуються у вигляді інверсивних синонімічних мовленнєвих інновацій з периферійною семою питальності, що, очевидно, обумовлено семантичним значенням сумніву, притаманним цьому способі.

Синонімічний ряд підрядної частини умовно-концесивно-наслідкового ППВ другого типу (приклад 11) є таким: *même s'il était mieux réussi encore* (стрижнева структура) → *il serait mieux réussi encore* (структура, що наближається) → *il fût mieux réussi encore* (близька структура) → *serait-il mieux réussi encore* (подібна структура) → *fût-il mieux réussi encore* (адекватна структура). Первинна структура є ко(н)текстуально непертинентною, оскільки автор реалізує у пре- та посттекстах конденсовані конструкції; структура, що наближається та близька структура не містять сему питальності, яка є ко(н)текстуально необхідною, оскільки фінальне висловлення досліджуваного дискурсивного фрагмента становить відповідь на поставлене запитання; подібна структура є евфонічно непертинентною через те, що в ній наявне двічі актуалізоване у претексті копулятивне дієслово *être*:

Il était alors un peu plus de onze heures. Anita était prête à partir, vous aviez fini votre travail. Je vous ai donné cette enveloppe de salaire que je pensais vous reprendre plus tard, quand vous ramèneriez la Thunderbird. Il me fallait absolument vous mettre au volant de cette voiture. Fût-il mieux réussi encore (Même s'il était, il serait, il fût, serait-il) mon plan ne tiendrait pas sans cela devant les enquêteurs. (Parce que) Ils examineraient en premier lieu la Thunderbird, avec des moyens que j'ignore mais que je présume hautement efficaces.

Синонімічний ряд підрядного висловлення прикладу (12) (нетипового аграматизованого ППВ) із високим ступенем реалізації гіпотези, що маркується індикативом у матричному висловленні, виглядає так: *même si vous deviez me retirer sur-le-champ votre confiance* (стрижнева структура) → *devriez-vous me retirer sur-le-champ votre confiance* (подібна структура) → *dussiez-vous me retirer sur-le-champ votre confiance* (адекватна структура).

Аграматизація аналізованого ППВ, синонімічна підрядна частина якого містить периферійну сему питальності, полягає у граматичній «нез'єднуваності» двох частин висловлення: *Dussiez-vous me retirer sur-le-champ votre confiance, je ne vous cacherai rien de mes misères = Dussiez-vous me retirer sur-le-champ votre confiance, je ne vous cacherais rien de mes misères*. Ко(н)текстуальна непертинентність стрижневої та подібної структури пояснюється бажанням автора «архаїзувати» розповідь шляхом використання формул ввічливості та специфічних зворотів, притаманних описній епосі.

Висновки

Підрядні висловлення моносинонімічних безсполучникових умовно-наслідкових та умовно-концесивно-наслідкових поліпредикативних конструкцій становлять інверсивні та неінверсивні аграматизовані та аграматизовані мовленнєві інновації-одно-та двобазові трансформи первинної сполучникової пропозиції зі збереженням або зміною (для ППВ з ініціально-медіальним еліпсисом) у мовленні режиму мовної інцидентності, що актуалізуються письменником з метою: а) синтаксичного та/або семантичного спрощення

складних поліпредикативних структур; б) фокалізації нових референтів; або становлять одну з характеристик його ідіостилю.

Перспективним є дослідження процедур трансформації та визначення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності полісинонімічних безсполучникових та сполучникових поліпредикативних конструкцій сучасної французької художньої прози у континуумі мова → мовлення.

Список літератури

- Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка. Москва: «Высшая школа», 1973. 368 с.
- Каткова Н. В. Синонимия и обратимость сложных предложений в современном русском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Таганрог, 2004. 20 с.
- Кононенко В. И. Синтаксическая синонимика и её изучение (Методическое письмо). Київ : «Радянська школа», 1967. 52 с.
- Лавров Б. В. Условные и уступительные предложения в древнерусском языке. Москва ; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1941. 143 с.
- Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Київ : «Наукова думка», 1966. 564 с.
- Мурадханова Т. И. К вопросу модальных значений в форме «Il eût fait» (вторая форма conditionnel). *Известия ДГПУ*. 2015. №3. С. 62–65.
- Подлеская В. И. Условные конструкции : стратегии кодирования и функциональная мотивация. *Типология и теория языка : От описания к объяснению* / Е. К. Рахилина, Я. Г. Тестелец. Москва, 1999. С. 255–373.
- Шабадей Н. П. Типи умовних речень в англійській мові. *Міжнародна наукова інтернет-конференція «Соціум. Наука. Культура» (25–27 січня 2017 р.)*. Філологічні науки. Житомир, 2017. URL : <http://int-konf.org/>
- Шахматов А. А. Синтаксис русского языка. Москва : Editorial URSS, 2001. 624 с.
- Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Москва : «Едиториал УРСС», 2004. 432 с.
- Asheim T. L'emploi du conditionnel dans Les choses par Georges Perec et la traduction en norvégien de ce temps verbal. Masteroppgave i fransk språk ved Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, Forfatter, 2014. 97 p.
- Beckett S. Images pour finir encore et autres foirades. Paris: Éditions de Minuit, 1976. 40 p.
- Benoît P. Les compagnons d'Ulysse. Paris : Albin Michel, 1987. 256 p.
- Bernanos G. Monsieur Ouine. Paris : Plon, 1993. 290 p.
- Bres J. Le conditionnel n'existerait pas, il faudrait l'inventer. Montpellier, 3. URL : http://bres/Conditionnel_coursM1A.pdf
- Brunot F. La pensée et la langue. Paris : Masson, 1979. 908 p.
- Comrie B. Conditionals : a typology. *On Conditionals*. Cambridge, 1986. P. 77–79.
- Garnier Ch. Elsa de Berlin. Paris : Club de la femme, 1970. 256 p.
- Gide A. Les nourritures terrestres. Paris : Éditions Gallimard, 1971. 256 p.
- Grévisse M. Le Bon Usage : grammaire française refondue par André Goosse. Éditions De Boeck Université : De Boeck & Larcier s.a., 2008. 1584 p.
- Guillaume G. Temps et Verbe. Paris : Champion, 1965. 134 p.
- Guillaume G. Leçons linguistiques de Gustave Guillaume (1948–1949) : structure sémiologique et structure psychique de la langue française. Les presses de l'Université Laval. Québec Klincksieck – Paris, 1971. 272 p.
- Imbs P. L'emploi des temps verbaux en français moderne. Essai de grammaire descriptive. Paris : PUF, 2009. 272 p.
- Japrisot S. La dame dans l'auto avec des lunettes et un fusil. Paris : Éditions Denoël, 1980. 318 p.
- Lagerqvist H. Statut grammatical, structure et fréquence du type qu'il vienne! et de propositions apparentées en français moderne étudiés dans un corpus de quotidiens parisiens datant de 1997 et 1998. *Revue de linguistique romane*. 2005. T. 69. P. 131–183.

- Le Bidois G. et R. Syntaxe du français moderne. Paris : Éditions Auguste Picard, 1998. T. II. 794 p.
- Littell J. Les Bienveillantes. Paris : Éditions Gallimard, 2006. 537 p.
- Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R. Grammaire méthodique du français. Paris : Puf, 2007. 646 p.
- Tournier M. Le coq de bruyère. Paris : Éditions Gallimard, 1978. 348 p.
- Troyat H. Le Moscovite. Paris : « J'ai lu », 1974. 256 p.
- Winter-Froemel E. Enjeux du jeu de mots. *Perspectives linguistiques et littéraires*, 2015. P. 283–339.

References

- Valgina, N. S. (1973). Sintaksis sovremennogo russkogo yazyka [The syntax of the modern Russian language]. Moscow : «Vysshaya shkola» [in Russian].
- Katkova, N. V. (2004). Sinonimiya i obratimost' slozhnykh predlozhenij v sovremennom russkom yazyke. Avtoref. diss. kand. filol. nauk (Synonymy and reversibility of complex sentences in modern Russian. Abstr. Dr. Filol. sci. diss.). Taganrog [in Russian].
- Kononenko, V. I. (1967). Sintaksicheskaya sinonimika i eye izucheniye (Metodicheskoye pismo) [Syntactic synonymy and its study (Methodical writing)]. Kyiv : «Radyanska shkola» [in Russian].
- Lavrov, B. V. (1941). Uslovnyye i ustupitelnyye predlozheniya v drevnerusskom yazyke [Conditional and concessive sentences in Old Russian language]. Moscow ; Leningrad : Izd-vo AN SSSR [in Russian].
- Melnichuk, O. S. (1966). Rozvytok struktury slov'yanskogo rechennya [Development of the structure of the Slavic sentence]. Kyiv : «Naukova dumka» [in Ukrainian].
- Muradkhanova, T. I. (2015). K voprosu modalnykh znacheniy v forme «Il eût fait» (vtoraya forma conditionnel) [To the question of modal values in the form «Il eût fait» (the second form of conditionnel)]. *Izvestiya DGPU – News of DSPU*, 3. 62–65 [in Russian].
- Podlesskaya, V. I. (1999). Uslovnye konstrukcii : strategii kodirovaniya i funktsional'naya motivatsiya [Conditional constructions : coding strategies and functional motivation]. *Tipologiya i teoriya yazyka : Ot opisaniya k obyasneniyu – Typology and theory of language : From description to explanation*. Moscow. 255–173 [in Russian].
- Shabadej, N. P. (2017). Tipy umovnykh rechen' v anglijs'kij movi [Types of conditional sentences in English]. *Mizhnarodna naukova internet-konferenciya « Socium. Nauka. Kul'tura »*. *Filologichni nauky – International scientific Internet conference « Socium. Science. Culture »*. *Philological Sciences*. <http://int-konf.org/> [in Ukrainian].
- Shakhmatov, A. A. (2001). Sintaksis russkogo yazyka [The syntax of the Russian language]. Moscow : Editorial URSS [in Russian].
- Shcherba, L. V. (2004). Yazykovaya sistema i rechevaya deyatel'nost' [Language system and speech activity]. Moscow : «Editorial URSS» [in Russian].
- Asheim, T. (2014). The use of the conditional in Things by Georges Perec and the translation of this verbal time into Norwegian. Masteroppgave i fransk språk ved Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, Forfatter [in French].
- Beckett, S. (1976). Images to finish again and other fairs. Paris: Éditions de Minuit [in French].
- Benoît, P. (1987). The companions of Ulysses. Paris : Albin Michel [in French].
- Bernanos, G. (1993). Mister Ouine. Paris : Plon [in French].
- Bres, J. Le conditionnel n'existerait pas, il faudrait l'inventer [The conditional mood would not exist, it would have to be invented]. http://bres/Conditionnel_coursM1A.pdf [in French].
- Brunot, F. (1979). Thought and language. Paris : Masson [in French].
- Comrie, B. (1986). Conditionals : a typology. *On Conditionals*. Cambridge. 77–79 [in English].
- Garnier, Ch. (1970). Elsa from Berlin. Paris : Club de la femme [in French].
- Gide, A. (1971). Terrestrial foods. Paris : Éditions Gallimard [in French].
- Grévisse M. (2008). The Good Use : French grammar recast by André Goosse. Éditions De Boeck Université : De Boeck & Larcier s.a. [in French].
- Guillaume, G. (1965). Time and Verb. Paris : Champion [in French].
- Guillaume, G. (1971). Linguistic lessons of Gustave Guillaume (1948-1949) : semiological structure and psychic structure of the French language. Les presses de l'Université Laval. Québec

Klincksieck – Paris [in French].

Imbs, P. (2009). The use of verb tenses in modern French. Descriptive grammar test. Paris : PUF [in French].

Japrisot, S. (1980). The lady in the car with glasses and a rifle. Paris : Éditions Denoël [in French].

Lagerqvist, H. (2005). Grammatical status, structure and frequency of the type it comes! and related propositions in modern French studied in a corpus of Parisian dailies dating from 1997 and 1998. *Review of Romance Linguistics*, 69. 131–183 [in French].

Le Bidois, G. et R. (1998). Syntax of modern French. Paris : Éditions Auguste Picard, II [in French].

Littell, J. (2006). The benevolents. Paris : Éditions Gallimard [in French].

Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R. (2007). Methodical grammar of French. Paris : Puf [in French].

Tournier, M. (1978). The black grouse. Paris : Éditions Gallimard [in French].

Troyat, H. (1974). The Muscovite. Paris : « J'ai lu » [in French].

Winter-Froemel, E. Stakes of the word game. *Linguistic and Literary Perspectives*. 283–339 [in French].

Стаття надійшла до редакції 23.01.2019 р.